

Ο ΔΡΟΜΟΣ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ Ι (των Γιάννη Ζήση - Ιωάννας Μουτσοπούλου)

Κείμενο Γιάννη Ζήση

1.-Η Συνολική Απλότητα μεταμορφώνει τη ζωή στο Πνεύμα του Απείρου, είναι το Πυρ της Ελευθερίας.

(Απόσπασμα από το βιβλίο του Γιάννη Ζήση “Ο Δρόμος για το Πνεύμα”)

Σχόλια Ιωάννας Μουτσοπούλου

Εδώ έχουμε τρεις θεμελιώδεις έννοιες-ιδέες: Απλότητα, Άπειρο και Ελευθερία.

Η Απλότητα είναι έννοια παρεξηγημένη και εκλαμβάνεται συνήθως ως απλοϊκότητα. Τα όρια ανάμεσά τους είναι συχνά πολύ δυσδιάκριτα και απαιτούνται κριτήρια αυστηρά πνευματικά, για να γίνει δυνατή η εννοιολογική της προσέγγιση. Αλλά και ο όρος «πνευματικά» είναι επίσης παρανοημένος και συνήθως θεωρείται ότι καλύπτει κάθε εξωτερική ενασχόληση με ό,τι ενδεχομένως θεωρείται πνευματικό, άσχετα από το αν αυτό είναι πραγματικά τέτοιο και από το αν η ίδια η ενασχόληση δείχνει βιωματική ταύτιση.

Αν π.χ. ο Πλάτωνας θεωρείται πνευματικός άνθρωπος, τότε θεωρείται ότι όποιος διαβάζει τα κείμενά του ή έστω του θαυμάζει είναι και αυτός πνευματικός άνθρωπος.

Όμως η αλήθεια θα μπορούσε να είναι διαφορετική, δηλαδή ο θαυμαστής να προβέβει ακριβώς τα αντίθετα από όσα πρόβει ο Πλάτωνας. Αυτό συνήθως συμβαίνει, επειδή το κίνητρο του θαυμασμού μπορεί να είναι μη-πνευματικό ή ο θαυμάζων να είναι απλώς ανεπαρκής συνειδησιακά.

Ας έλθουμε όμως στην **απλότητα** και να προσπαθήσουμε να διακρίνουμε τη φύση της. Βέβαια η απλότητα δεν μπορεί να σημαίνει συσώρευση ειδώλων είτε αυτά είναι υλικά είτε άυλα αγαθά. Κάθε συσώρευση ειδώλων εμποδίζει την απλότητα. Όμως τότε τι σημαίνει η απλότητα; Κενότητα και μια ματαιότητα στις δημιουργικές διαδικασίες της ζωής; Σε καμία περίπτωση δεν θα μπορούσε να σημαίνει κάτι τέτοιο.

Η απλότητα είναι αφαίρεση, εφόσον δεν μπορεί να είναι συσώρευση. Η αφαίρεση όμως εδώ δεν έχει να κάνει με το κενό που αντιλαμβάνεται η ανθρώπινη αντίληψη, αλλά με την υπερβατικότητα που είναι το αίτιο της κάθε εκδήλωσης. Η υπερβατικότητα είναι αυτό που υπερκείται των ειδώλων-μορφών -όσο μεγάλες και αν είναι αυτές- και, επειδή υπερκείται αυτών, είναι το αίτιό τους, αυτό που τα περιέχει όλα ως δυνατότητα.

Δεν είναι όμως ούτε υπολογιστική οντότητα κινούμενη ανάμεσα στο πλήθος των μορφών, όπως σε μια ανάλογα ο άνθρωπος δεν υπολογίζει το άθροισμα των κυττάρων του για να νοιώθει άνθρωπος. Σε αυτή την περίπτωση σε σχέση με το σώμα του υπάρχει στη συνείδησή του μία περιέχουσα απλότητα που είναι η -νομιζόμενη έστω- ταυτότητά του, εκείνη η αυτεπίγνωση που τελικά λειτουργεί άσχετα από την πολυπλοκότητα του σώματος αλλά και από τις πολύπλοκες ψυχολογικές συγκρούσεις του.

Η απλότητα κάθε επιπέδου συνείδησης, επειδή από τη φύση της παύει να επικεντρώνεται στις μορφές κάποιου επιπέδου που μέχρι τότε έλκυαν την προσοχή της, οδηγεί αναπόφευκτα σε μιαν άλλη υπερκείμενη και μείζονα απλότητα.

Το πρόβλημα της καταναλωτικής κοινωνίας είναι η προσκόλληση στα υλικά αγαθά στα οποία επαφίεται ο προσδιορισμός της ανθρώπινης ταυτότητας ως ισχύος. Η ισχύς όμως αυτή στηριζόμενη στο κενό ως χωριστικότητα και εξουσία δεν μπορεί παρά, με τους αναρίθμητους φραγμούς που βέβαια ανάμεσα στα όντα, να δημιουργεί διαβαλόμενες διαφοροποιήσεις και να θεωρεί την απρόσθη εκείνη απλότητα που είναι βαθιά γνώση ως απλοϊκότητα που είναι αγνωσία.

Έτσι η **Συνολική Απλότητα του Όντος** είναι εκείνη η μείζων υπέρβαση, η αφαίρεση, που είναι ΟΝ και αποτελεί το αίτιο των δημιουργημάτων. Το Άπειρο δεν μπορεί παρά να είναι το πνεύμα της. Το άπειρο φυσικά δεν είναι ένα άλλο άθροισμα μορφών υλικών ή άυλων. Σε μια τέτοια περίπτωση δεν θα ήταν άπειρο, αλλά απλώς κάτι ανυπολόγιστα μεγάλο. Το άπειρο -όσο μεγάλη και αν είναι η έκφρασή του- δεν είναι μορφή οποιουδήποτε είδους. Είναι η «τελική» απλότητα, είναι η πλήρης υπέρβαση ή αφαίρεση, είναι η δημιουργική αιτία. Στην πραγματικότητα **πρέπει η αφαίρεση να πάει να θεωρείται μη-ον και να θεωρηθεί πλέον οντολογική παρουσία**.

Αυτό μπορεί να προκαλέσει σε οποιαδήποτε συνείδηση μία καταθλιπτική αίσθηση του Όλου, την αίσθηση ενός συντριπτικού μεγέθους ή ποιότητας, που στερεί την ελευθερία από τον άνθρωπο και την θαλπωρή της οικειότητας του κόσμου του. Ακόμη και μόνον ως μέγεθος το άπειρο μπορεί να προκαλέσει υπερβολική πίεση, όμως σε αυτή την περίπτωση η φανταστική ύπαρξη κενού και το άπειρο ως είδωλο, επιτρέπει στον άνθρωπο να έχει την ψευδαίσθηση ότι μπορεί να περιχαρακωθεί στον δικό του κόσμο και ότι η ίδια η απόσταση (κενό) που προκαλεί ίλιγγο μπορεί ταυτόχρονα να είναι και ο παράγοντας προστασίας του μέσω αποξένωσης.

Εδώ απαιτείται μία επόμενη προσπάθεια για διευκρίνιση των εννοιών, ώστε να μπορούσαμε να ξετυλίξουμε στο βαθμό των δυνατοτήτων μας το μίτο αυτό που ίσως μπορούσε να μας οδηγήσει σε μια ευτυχέστερη αντίληψη του εαυτού και της ζωής.

Προστατεύει άραγε λοιπόν το κενό; Μήπως αυτή η προστασία έγκειται στο ότι το υποτιθέμενο κενό επιτρέπει στην ατομικότητα να αυτοπροσδιορίζεται καθαρά, χωρίς διάχυση, και μήπως επίσης αποτελεί ένα εμπόδιο για τα μακρινά σημεία της ετερότητας να πλησιάζουν, όπως π.χ. οι ωκεανοί εμποδίζουν τα άγρια ζώα μιας ηφαίστου να μεταβούν σε μία άλλη;

Για να απαντήσουμε κάπως σε αυτά τα ερωτήματα, βέβαια, θα έπρεπε να αναπτύξουμε πολύ εκτενώς την έννοια της ενότητας ή σύνθεσης, καθώς και τις έννοιες της ολότητας και ατομικότητας, πράγμα που θα έπρεπε να αποτελεί θέμα ενός χωριστού βιβλίου. Πολύ σύντομα όμως μπορούμε να καταλήξουμε σε μερικές αρχές που αντικρούουν αυτούς τους θεμελιώδεις φόβους του ανθρώπου.

Το μεγάλο πρόβλημα εδώ έγκειται στην αντίληψη της **σχέσης της Ολότητας ως Είναι με την ατομικότητα**. Η Ολότητα ως Είναι (και όχι ως είδωλο ή παράσταση) δεν μπορεί να αποτελεί παράγοντα εξουσίας, αφού δεν υπάρχει τίποτε πέραν αυτής να εξουσιάζει, επομένως δεν αφαιρεί την ελευθερία από την ατομικότητα. Δεν μπορεί να την αφαιρέσει, επειδή η Ολότητα διαπερνάει και την ατομικότητα και θα ήταν σαν να την αφαιρούσε από τον Εαυτό της. Έτσι αναδεικνύεται η σχέση που αποδίδει ο Ρουσσώ ως ταύτιση του Αγαθού και της Παντοδυναμίας στη θεότητα. Στο ίδιο κείμενο σημειοσυνάγει ο στοχαστής του Μάιστερ Έκχαρτ για την ανάγκη που έχει ο θεός για τον άνθρωπο και τον κόσμο και στην ίδια βάση επίσης κινείται και ο στοχασμός της Ίσα Ουπανισάδ και της εξαιρετικής ερμηνείας του Σρι Ωρομπίντο, όπου πλέον και η ελευθερία είναι ζωτική στη σχέση της με το Αγαθό και το Είναι στη διαλεκτική ενότητας και σύνθεσης στη σχέση ατομικότητας και ολότητας.

Το ζητούμενο όμως εδώ είναι να προσδιοριστεί η φύση αυτής καθαυτής της ελευθερίας, ώστε να κατανοήσουμε αν αυτό που εννοεί ο άνθρωπος με τον όρο αυτό είναι πραγματικά ελευθερία ή μια φαντασίωσή της.

Ας ξεκινήσουμε από την ολότητα και τη σχέση της με την ελευθερία. Η ολότητα στην αντίληψή μας ως κάτι αφηρημένο, λόγω της ανεπάρκειάς μας, μπορεί να πάρει μια αδυσώπητη μορφή. Χωρίς κατανόηση, ενότητα ή αβελοσύνη με τον κόσμο, η ολότητα μπορεί να γίνει η τέλεια δικαιολογία για την άσκηση της εξουσίας. Οι δύο πόλοι εξισορροπούν ο ένας τον άλλο και δεν είναι ποσοτικοί, αλλά εκφράζουν ιδιότητα:

Ατομικότητα ———— **προσωπαισμός**
Ολότητα ———— **υπερβατικότητα**

Πώς όμως είναι δυνατόν η ελευθερία της ολότητας να αφήσει χώρο για την ατομική ελευθερία; Η ολότητα έχει ασύλληπτα μεγαλύτερη δύναμη από την ατομικότητα, ακόμη και αν αυτή η ατομικότητα ήταν ένας ολόκληρος πλανήτης. Πού έγκειται η ελευθερία; Είναι μία κατάσταση του ανθρώπου;

Έγκειται ακριβώς στην ίδια την ολότητα. Δεν είναι κάτι που κατακτά ο άνθρωπος παίρνοντάς το από την ολότητα, γιατί αυτό είναι αδύνατον. Είναι η ίδια η ολότητα, η απλότητα ή το άπειρο που υπάρχει παντού (και σε μας, αλλά όχι μόνον εκεί που εκτείνεται η αντίληψή μας). Επειδή αυτή είναι η μέγιστη απλότητα ή αφαίρεση, επειδή δεν είναι είδωλο ή παράσταση έστω και εξευγενισμένη, γι' αυτό το λόγο η φύση της είναι αδιαίρετη (δηλαδή είναι σύνθεση ή ενότητα, είναι η ενότητα του Όλου) και δεν είναι καν δυνατόν να αφαιρέσει από οπουδήποτε την ελευθερία, γιατί υπάρχει μόνον αυτή. Αν μπορούσε να κάνει κάτι τέτοιο, δεν θα ήταν ολότητα ή υπέρβαση ή απλότητα, αλλά απλώς κάτι ισχυρό και ανταγωνιστικό απέναντι σε άλλες ετερότητες, δηλαδή ένα είδωλο ή μορφή, πράγμα που προϋποθέτει την ύπαρξη κενού.

Το ότι δεν μπορεί να είναι ανταγωνιστική δεν σημαίνει κάποια ανικανότητα, αλλά αυτό αντίθετα αποτελεί τη **μέγιστη ικανότητα και ελευθερία** και είναι η αναγνώριση μιας διαρκούς υπερβατικής συνεκτικότητας που υπερβαίνει κάθε χωριστική αναφορά στην ουσία σε χώρο και χρόνο. Σε αυτή την περίπτωση η **ελευθερία είναι τέτοια φύσης, ώστε δεν μπορεί να είναι ένα είδωλο ισχύος και επιβολής, επειδή το Ον δεν είναι είδωλο**. Αλλά η ανθρώπινη αντίληψη είναι αδύνατον να προσεγγίσει βηματικά μία τέτοια θεώρηση, ακόμη και όταν την προσεγγίζει κάπως νοητικά.

Επίσης ένα άλλο σημείο που χρειάζεται αποσαφήνιση είναι ότι η ειδωλότητα είναι μέρος της συνειδησης και γι' αυτό το λόγο σε κάθε αντίληψη, ακόμη και αυτήν της αφαίρεσης, πρέπει να υπάρχει και η υπέρβασή της, ώστε η **αφαίρεση να μην γίνεται είδωλο**. Πολλές αντιφάσεις βρίσκονται σε αυτή την ανάγκη, αλλά αδυνατούμε να τις αντιληφθούμε και να τις χειριστούμε, επειδή δεν μπορούμε να ξεφύγουμε από την έννοια του κενού και της ουσίας.

Σε αυτή λοιπόν την ιδιόρρυθμη σχέση του Όλου και του μέρους έγκειται και η ελευθερία του ανθρώπου. Αυτή όμως δεν είναι ελευθερία από τον αληθινό εαυτό του, επειδή η ελευθερία δεν μπορεί να είναι παράλογη και χαστική. Η επιθυμία είναι ένα φάντασμα της ελευθερίας και της βούλησης. Και μέχρι τώρα ο άνθρωπος αντιλαμβάνεται ως ελευθερία την ικανοποίηση της επιθυμίας του. Δεν μπορεί όμως κανείς να ξεφύγει από τον εαυτό του, γι' αυτό και είναι αναγκαίο να τον προσδιορίσει. Ο Εαυτός είναι ύπαρξη και όχι αναπαράσταση. **Η δε ύπαρξη και αναπαράσταση δεν είναι διαδοκίμες έννοιες, γιατί η μία αποκλείει την άλλη**.

Ο δυαδικός στην πραγματικότητα σημαίνει συμπληρωματικότητα, συνύπαρξη, αντίθεση, μορφή, αλλά όχι αποκλειστικότητα, παρόλο που τα μέρη επιχειρούν μια αδύνατη αποκλειστικότητα όταν είναι ανταγωνιστικά.

Για μας, εφόσον κατά το μέρος που είμαστε μορφή δεν είμαστε η ολότητα, η ατομικότητα ως προσωπαισμός είναι αναγκαία ώστε το αφηρημένο να μην είναι άρνηση του κόσμου ούτε μέσον επιβολής ούτε είδωλο. Εξάλλου μία τέτοια άρνηση εκ μέρους μιας υποτιθέμενης «αφαίρεσης» θα εσήμαινε δυαδικό, χωριστικότητα και ειδωλοποίηση, γιατί θα ειδωλοποιούσε την αφαίρεση σε μία μορφή που θα ήταν έστω η άρνηση της μορφής. **Μόνον ως μορφή δεν είμαστε η ολότητα, γιατί η ολότητα είναι καθολική**, επειδή είναι η συνολική απλότητα, είναι το άπειρο βρισκόμενο και μέσα και έξω από τις μορφές. Αυτή η ενιαιότητα του Όντος είναι η αληθινή ελευθερία και από αυτή πηγάζει ο αληθινός εαυτός.

Επομένως η ελευθερία είναι έννοια συνώνυμη με την συνολική απλότητα, το άπειρο, την ολότητα υπό την παραπάνω έννοια, την αφαίρεση ή την υπέρβαση. Βέβαια η αληθινή ελευθερία ως γενεσιουργός ή απορρέουσα ή συντρέχουσα με τις παραπάνω ιδιότητες δεν μπορεί να συλληφθεί πραγματικά και αυτό δεν θα είχε καμία σημασία για μας, γιατί ούτε μπορεί να εισχωρήσει στη συνείδησή μας ούτε να παίξει κάποιο ρόλο στη διαμόρφωση της ζωής και της ευθύνης μας. Ίσως το μόνο που μπορεί να επιχειρηθεί να είναι ο παραμερισμός των στρεβλωμένων περί αυτής αντιλήψεων και η προσέγγιση κάποιων νέων όψεων που μπορεί να γίνουν στο μέλλον της ανθρωπότητας δημιουργικοί παράγοντες για εξαιρετικές εξελίξεις στον πλανήτη.

Όμως αν κατακλείδι πρέπει να κάνουμε μία επισημάνση σημαντική, σχετικά με το φόβο με τον οποίο αντιμετωπίζουμε την αφαίρεση, την υπέρβαση και το άπειρο. Η αλήθεια είναι ότι σχεδόν κανείς δεν μπορεί να διαφύγει αυτής της συντριπτικής ψυχολογικής πίεσης που προκαλείται από τη θέαση της απλότητας και του άπειρου.

Το άπειρο όμως το θεωρούμε σαν κάτι μακριά από μας, άρα ξένο. Σαν τέτοιο θεωρούμε τις τεράστιες αποστάσεις στο χώρο, καθώς και στο χρόνο, ξεχνώντας ότι το άπειρο δεν είναι το νομιζόμενο κενό ούτε η απόσταση όπως την αντιλαμβανόμαστε. Η φύση της απόστασης είναι άγνωστη, αν και συνήθως τη θεωρούμε ως αυτό το κενό που παρεμβάλλεται ανάμεσα στις διάφορες μορφές. Όμως αυτό δεν συνάδει προς τη φύση του άπειρου, γιατί αυτό είναι τα πάντα σε χώρο, χρόνο και εκτός χωρικού χρόνου. Επομένως το άπειρο δεν είναι μακριά μας, αντίθετως μάλιστα. **Η ίδια η αφαίρεση-υπέρβαση ή άπειρο ως μη εξουσία (και δεν είναι εξουσία γιατί είναι πραγματικά ελεύθερο) δεν μπορεί παρά να είναι η απόλυτη Ενότητα, η Σύθεση, λόγω της αδιατάρακτης ενιαιότητας της φύσης** του. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο σε αυτό ενυπάρχει αυτό που εμείς μπορούμε στο δικό μας συνειδησιακό κόσμο να μεταφράσουμε ως αγάπη, παρουσία χωρίς κενό, στοργική κατανόηση, αναπαράσταση αποστάσεων όπως τις νομίζουμε.

Αλλά αυτή η αγάπη δεν είναι αγάπη συναισθηματικού τύπου που από τη φύση της προϋποθέτει είδωλα και κενό, αλλά είναι η συντριπτική και αβάστακτη από μας βεβαιότητα της ενιαίας ύπαρξης. **Αυτή είναι η απόλυτη οικειότητα**, αλλά η αντίληψη της ατομικότητάς μας ως απολύτως χωριστής δεν αφήνει περιθώρια για αίσθηση αυτής της οικειότητας.

Υπάρχει μια τραγική αντίφαση στην ανθρώπινη συνείδηση: Η ατομικότητα έχει δομηθεί με το στοιχείο του φόβου και ο ίδιος ο φόβος απαιτεί την οικειότητα ώστε το ανθρώπινο να «μη φοβάται», αλλά ταυτόχρονα την απορρίπτει για να κρατήσει την απόλυτη χωριστότητά του. Αυτή όμως η χωριστικότητα είναι διάτρητη στην πραγματικότητα, είναι μια φαντασίωση, επειδή όλος ο κόσμος είναι σχέση και ισορροπία ανάμεσα στο Όλο και το μέρος. Χωρίς το Όλο δεν υπάρχει τίποτε, και το Όλο εκφράζει τον «εαυτό» του μέσω του μέρους, μια και η έκφραση δεν μπορεί παρά να είναι μικρότερη από του δημιουργού της, υπό την έννοια ότι ο Δημιουργός είναι και το δημιουργήμα και πολύ πέραν αυτού.

Το θεμέλιο της τραγικότητας στην αντίληψή μας βρίσκεται στο ότι προσεγγίζουμε τον κόσμο μέσα από τη διαπλαστική χωριστικότητα μας που είναι η υπανάπτυξη της συνειδησης αυτοπεριορισμένη στα φαντασιακά της είδωλα.

Έτσι όντως η συνολική απλότητα οδηγεί στο άπειρο και την ελευθερία.

Διαβάστε επίσης:
-Εισαγωγικό Σημείωμα για τον Δρόμο του Πνεύματος
-Ο Δρόμος του Πνεύματος ΙΙ

Κείμενο: Γιάννης Ζήσης,
Σχόλια: Ιωάννα Μουτσοπούλου,
Μέλη της ΜΚΟ Σόλων
8 Οκτωβρίου 2010